

1994ko azaroaren 10ean, Aiherran iragan dena horietakoa izan da. Nostalgi izpirik gabe, urtean behin bederen, gure haurtzaroko supazter-xokoaren giro hura berriro asmatzen ari dira Baxe-Nafarroko herri zoragarri horretan. Kantari, bertsolari, soinulari, kondalari, antzerkilari* batzuen inguruan, 200 bat jende —herritarrak gehienak, Aiherran berean 500 bat biztanle direlarik!— elkarretaratu da. Haurrak, gazteak (asko!), adinekoak.

Zinez momentu ederrak eta hunkigarriak izan dira arrats horretan: Niko Etxart-ek (Euskal Herriko rockeroen aitona!) bere aitarekin Zuberoko ohidurazko abesti batzuk kantatu dizkigularik, Aiherrako zazpi gaztek, hiru antzerki labur eskaini, etab...

Azken adibide hau adierazgarria da. Holako gertakizunen helburua izan behar baita ere lekuko jendearen eta talentu berrien taula gainean agertaraztea, artista konfirmatuen alboan.

Urepeleko bertso-saiotik landa, Andoni Egañak Egunkarian deklaratu zuen: «Lortu behar dugu jendeak hizkuntzarekin gozatzen ikastea». Aiherran, lau orduz, euskara baizik ez da entzun solas, abesti, olerki, bertso edo antzerkietan. Jendeak entzun, ikusi eta ikasi du. Eta ez da asperturik atera Aiherrako Denen Etxean gelatik.

*Hor ziren:

Niko Etxart bere aitarekin, Jojo eta Ramuntxo, Aire ahizpak, Txomin Héguy eta Marie-Hélène Estecahandy kantuz; Ezponda eta Mixel Xalbador bertsoetan; Ugutz kondalaritzan eta Aiherrako 7 antzerkilari gazte, Bordaxuri taldeko Frantxoa Cousteau laguntzaile.

LAURA MINTEGI

Jakin-en eskaerari erantzunez, 93-94 ikasturtearen Kultur Balantze modukoa egiteari ekingo diot, horretarako lauzpabost gai aukeratuz. Egia esan behar badut, *Jakin*-ek laguntza gisa bidalitako balizko gai-zerrenda behatuz (aipatu urtean izandako kultur gertaerak osatuta), azpimarratzekorik baino, gabeziaz ohartu naiz. Eta azalduko dut segidan horrekin zer esan nahi dudana.

KULTURA NAZIONALERAKO PLANGINTZARIK EZA

Iazko urtean egin dena baino, egin ez dena agertzen zaigu nabarien, kulturaren eremuan. Eta egin ez diren gauzen artean, Kultura Nazionalerako Plangintza Orokorra dugu, hain zuzen. Instituzioei legokieke, printzipioz, honelako plangintza burutzea, beraiek baitituzte, teoriarik, berau gauzatzeko baliabide tekniko eta ekonomikoak, prestakuntza, pertsonala eta, batez ere, erantzukizun politikoa. Bete beharreko lehen baldintza, hain zuzen, asmo nazionala litzateke, eta horixe dugu, hain zuzen, instituzioek inondik inora agertzen ez duten ezaugarria. Nolatan pentsatu, bada, klabe nazionalistan zentralismoaren inposaketei makurtzeko era baino ez baldin badute pentsamenduan? Mutiko onarenak egiten ahalegintzeak honelakoak dakartza, parean dugunaren politika norberak egitea azkenean. Eta ez dago gauza tristeagorik nazionalista izena daramatenak politika espainola egiten ikustea baino, eta bakar-bakarrik une zehatzetan (Sailburuan Alderdi Egunean, hauteskunde-kanpainan, edo batzoki berria irekitzean) gogoratzea herri batetik sortuak direla eta herri horren aurrean azaldu behar dituztela egingdakoak.

Plangintza Orokorra burutu ezean, instituzioek, bigarren aukera, herri-mugimenduei egiten uztea lukete, *laisser faire* alegia. Baina ez. «Nik egin ez, baina beste inork ere ez du egingo» pentsatzen omen dute, eta bi ditugu diogunaren adibide nabari-nabariak: HABE batetik, eta balizko euskarazko egunkaria, besteik. Beloki jaunak zuzenduriko egitasmo hark huts egin zuen, denbora luzez diru publikoaren kopuru ederra erre ondoren, hain zuzen ere gaur egun *Euskaldunon Egunkaria*-ri ukatu egiten zaion dirua (publizitatetik bidezko sosak ere ematen ez zaizkiolarik). Egin ez, baina kontrolatzen ez dutenek egin dezatela ere ez. Jaurlaritzaren asmoa, azken finean, ez zen euskarazko eguneroko prentsa bultzatzea, baizik eta beste komunikabide bat gehiago kontrolatzea, eta euskarazko prentsa BOE bihurtzea. Denborak eta Egunkaria-rekiko politikak begi-bistan utzi du alde zuzenetik askotxok somatzen genuena.

Euskalduntze-prozesuari dagokiola, gauza bera edo antzekoa esan daiteke. Urtetan lanean ziharduen AEKri muzin egi-

nez, HABE erakunde berria sortu zuen Jaurlaritzak, AEKren esperientzia, irakaslegoa, metodologia eta materiala bereganatuz. Ahalegina, ordea, hutsala izan zen, AEKk demari eutsi egin diolako HABE hiltorian dagoen artean.

1993-94 ikasturtean Jaurlaritzak *Euskaldunon Egunkaria* eta AEKrekin sinatu dituen akordioei buruz, berriz, zer esan, nahikoak ez direla, jakina, baina horrez gain ez diotela urtetako arazoari irtenbiderik ematen. Makilaje hutsa, irudia baino ez, norbaitzuen kontzientziarako estalgarri, gehienaz ere.

BALORE BERRIEKIKO SENTSIBILITATE-FALTA

Gabeziekin segituz, aurten ere faltan hartu izan den beste faktorea, balore berriekiko sentsibilitate-eza izan da, eta balore esaten dugunean, ez dugu bakarrik egilea esan nahi, baizik eta estilo, korronte, joera, orientazio, etab.

Argi ez dagoena zera da, deskubritzaile eta kritikari funtzioa bete behar luketenak (eta hemen ere gabezia nabari dugu, kritikariena) berriarekiko adimen gutxi ote duten, edo, baliteke izan, gauza berririk ez agertzea, kreatorien aldetik sormen-lehortea somatzen delako. Bata zein bestea izan, kontua da igazko ikasturtean ez dela euskal kultura astindu duenik izan, aurpegi berririk ez ezik, ideia berririk ere somatu ez delako.

Zergatiak ez badakizkigu ere, egin ditzagun bi konstatazio: gero eta eskasagoa dela kazetari espezializatuen prestakuntza, bata, eta sortzaileek arriskurako adierazten duten beldurra, bestea. Paper zuriaren aurreko beldurrari, orain, nolabait, oihartzunik ez edukitzeagatik bertigoa gehitu zaio, eta bien batuketak zera ematen du, urratu gabeko bideetatik ez abiatzea, ulertua izango ez delako izuaz.

EHU: ZER FALTA, HARTAZ HARROTU

Euskal Herriko Unibertsitatean diren gabeziez mintzatzen hasiz gero, amaigabeko zerrenda burutuko genuke, eta azkenean ezkorregia izango litzateke balantzea, tristeegia instituzio

hau inoiz maite izan dugunontzat. Aipa ditzagun, beraz, 1993-94an izandako hiru aspektu bakarrik, egoera oikorreakiko esanguratsuak direnak, nire ustez.

Lehenengo eta behin, bi diplomatura berriren sorrera dugu azpimarratzekoa. Irailean «Hizkuntz Plangintzarako Graduondoko Diplomatura» sortu zen, eta urtarrilean «Antzerkigintza Diplomatura». Zer falta eta hartaz harrotu egiten da Unibertsitatea. Bere buruari hizkuntz plangintza ezartzeko gai ez bada, nola da posible horri buruz inori ere ikasgaiak ematea? Nola auzartzen da horretaz mintzatzen? Noizko beteko ditu etxe barruko beharrak, premia larriak? Lauzprobost urte dira irakasle-talde txiki batek EHUko Euskara-Plangintza diseinatu zuena, bost urtetarako egina eta plan orokorrako baten hasiera baino ez zena. Aipatu Plangintza ontzat eman zuen Euskara-Batzordeak, ontzat Goirienaren kandidaturak eta ontzat eman ere egun euskararako errektoreordea denak. Plangintza egokia guztien ustetan, eta EHUko atal guztiak planifikatzeaz gain (AZP, ikasle-goa, irakaslegoa eta ikerkuntza), gainera merkea zena, urtean 100 bat milioi baino ez baitzuen behar, bost urtetarako lehen fase horretan. 100 milioi, berriz diogu. Plangintza idatzi zenean EHUren aurrekontua 16.000 milioikoa zen. Aurtengo aurrekontua 28.000 milioikoa izan da. Plangintza, hala ere, ez da bete, diru-faltaz, omen. Guztien ustetan horren ona zen plangintza paper errea da.

Bigarren diplomatura antzerkigintzari buruzkoa da, Jaurilaritzaren laguntzaz sortua. Negarrez hasteko modukoa da ikustea, orain, nola jartzen den martxan antzerkigintza ikasteko titulazio berria, eta aldi berean, nola ito izan diren, sistematikoki eta kupidagabeki, martxa onean ziharduten antzerki-talde guztiak, Jaurilaritzak diseinaturiko politikaren ondorioz. Berriz ere, eta kulturaren arloan beste mila aspektutan egiten ari den bezalaxe (ikus bedi Guggenheim), Jaurilaritzak kopurua sakrifikatu egiten du balizko kalitate baten mesedetan. Eta erraturik dago. Bakar batzuk bultzatzea, gehiengoa baztertuz, ez da kalitaterako berma. Eta, larriagoa dena, ez da kultura nazionala eraiki nahi duen gobernu baten politika zuzena.

EHUra bueltatuz, beste bi aspektu azpimarratu nahi dugu, bertoko agintarien ahoan txitean-pitean agertzen direnak, eta berorien gabezia baino adierazten ez dutenak: normaltasuna bata, eta duintasuna bestea.

Normaltasuna omen da azken lau urteotan astero gutxienez (eta baditut frogak), komunikabideetan agertzea, eta ez ikerkuntza-orrietan baizik eta gertakizunekoetan. Normaltasuna omen da egun ehun epaiketarik gora zabalik edukitzea Euskal Herriko epaitegietan. Normaltasuna omen da bere langilego gehiena oraindik orain behin-behineko kontratazioaz loturik edukitzea. Normaltasuna omen da oraindik argi ez edukitzea unibertsitate bakarra ala hiru izan nahi duen, campus-ka banatua ala titulazioka, hizkuntza bakarrekoa ala bi hizkuntzetakoa. Normaltasuna, omen.

Arazoak konpontzeko lehen baldintza zera da, arazoak dau dela onartzea. Nekez konponduko ditu EHUk bere problema ugariak, problemarik duenik behin eta berriz ukatu egiten badi, publikoan zein pribatuan.

Azken gabezia duintasunarena da. Hitz bat baino ez kontu honetaz. 1993-94 ikasturte oso-osoan sei irakasle Leioako campus-etik desterratuak izan dira, indarrez, lan-kontratua eta irakaslego propioa eskatzeagatik. Datuok berauok badira izan nahiko esanguratsuak nik bestelako kalifikaziorik eman diezaiedan. Bestalde, EHUk gertatzen ari den zenbait gertaera ulertu ez ezik, mingarriegiak dira horietaz lasaitasunez mintza nadin. Amorrua, tristura, malenkonia, inpotentzia, esperantza...

INTELEKTUALGOAREN AUSENTZIA

Aurreko puntuetan gabeziaz mintzatzen banintzen, oraingoan are eta nabariagoa da eskasia intelektualei dagokiela. Lehenengo eta behin, halako funtzioa beteko lukeen pertsona gutxi egon dagoelako, eta, bigarrenez, leudekeen apur horiek intelektual baten benetako zereginei heltzen ez diotelako.

Nire ustez, intelektualari eskatu behar zaiona zera da, errealitatetik hurbil egonik, unean uneko gertaerak aztertzen eta ba-

loratzen jakin dezala, beren lekuan kokatuz eta egoera orokorrean txertatuz. Izpiritu kritikoa eta positiboa adierazi behar luke, inkonformista botere a rekiko, ulerkor ahulenarekiko, konprometiturik norbere ideiekin beti ere. Intelektualari gertaera sozialekiko sentsibilitatea eskatu behar zaio, eta gorabehera politikoekiko ezagutza ahalik eta zabalena.

Guzti honen ordeztan, halako papera bete behar luketenak akzio-erreakzio dinamika txiroan sarturik daude, erasoan aurrean bakarrik ahotsa altxatuz, orientabiderik eskaini gabe, zenbait arazotan sentsibilitate-falta ikaragarriena adieraziz. Edo are txarragoa. Gure artean ere badaude egon nik deituriko «Ramoncín sindromea» dutenak, hau da, edozein debate zein tertuliaren kide, honetaz eta hartaz mintzatzeko prest, ezagutzen ez dutenaz ere iritzi erabatekoa emateko gai, nahiz eta inork gutxik jakin zer-nolako merezimenduak egin dituzten. Edozein telesaioren aurkezle gisa agertzen denean, nork gogoratzen du, honez gero, Ramoncín-ek «El rey del pollo frito» izateagatik eman duela bere burua ezagutzera eta rock kantari-protesta-marjinala izan zela garai batean? Zenbait Ramoncín badago ere gure irrati-telebistan. Baina ugaritzeak ez ditu intelektualago egingo, jakina.

1993-94 urtea, oro har, euskal intelektualgoarentzat urte beltz bezala jo genezake. Debate-eza, azterketa-eza, salaketak-eza, sakontasun-eza nabaritu izan dira kulturaren arloan jatzotako arazo handietan: Guggenheim-en inposaketa (debate apurra sortarazi izan duen bakarra), ikastolen integrazioa sare publikoan (alderdikieriaz beteriko eztabaida), entziklopedien eraso/arazoa, Egin-en miaketa, Orkestaren politika arrotza, Seaskaren egoera berria, Euskararen Legea Nafarroan eta Toubon Legea Iparraldean, Pepe Rey-ren gartzelaratzeara, eta, batez ere, EHU ematen ari den ikuskizun penagarria... non izan dira intelektualak?

Azkenik, eta amaitzeko, eskerrak eman nahi dizkiet *Jakin*-eko lagunei, «emakumea eta...» ez den gaiari buruz mintzatzeko aukera eman digutelako zenbait emakumeri, nahiz eta, aukuratutako 32 egiletatik, emakume garenok 2 baino ez garen.